

A „zsidórendeletek” hatása ^[1]

Szöke Lajos rádió-ügye

Az alább közölt források Szöke Lajos budapesti lakos, nyugalmazott MÁV-főmérnök beszolgáltatásra ítélt rádiója körüli hercehurcát mutatják be. Amikor a Szöke család a zsidó rendelkezések miatt 1944 tavaszán kényszerűen az egyik lakásból a másikba költözött, a rádió a leltárba vett egyéb tárgyakkal együtt ottmaradt, s a felszólítás dacára sem volt képes beszolgáltatni. A precíz mérnökember pedig hiába próbált elmagyarázni a Postaigazgatóságnak a felszólítás teljesíthetetlenségét, hatóság továbbra is követelte tőle készüléket...

Zsidóellenes rendeletek 1944 tavaszán

Magyarországot 1944. március 19-én megszállta a szövetséges Németország. Az ország integritása formálisan nem változott, a magyar államfő *Horthy Miklós* a helyén maradt. Három nappal később a kormány élére a nácibarát, korábbi berlini követet, *Sztójay Dömét* nevezte ki a kormányzó.

Az új kormányba koalíciós partnerként az addig ellenzékben lévő szélsőjobboldali pártok, az *Imrédy Béla* vezette Magyar Megújulás Pártja és a Szálasival korábban szakító Nemzetiszocialista Párt is beléptek. A kabinet és a kormányzó mögött egy megszálló hadsereg állt csőre töltött fegyverrel, s 1944 tavaszán Magyarországon „az elkötelezett szélsőjobboldali fanatikuskok, nácibarát kollaboránsok és karrieristák a kormánypárt szélsőségeivel léptek **szövetségre** ^[2].” Megindult az ország kifosztása, a baloldali, liberális és konzervatív pártokat betiltották, politikusaik közülük számosat koncentrációs táborba zártak, a magyar gazdaságot a német hadicélok szolgálatába állították.

Horthy Miklós kormányzó nem vonult vissza a közügyek irányításától. Kizárólag a zsidókérdésben mutatott teljes érdektelenséget, amennyiben ezt ráhagyta az átalakított belügyminisztériumra, valamint a velük együttműködő német szervekre (elsősorban az Adolf Eichmann SS-Obersturmbannführer által vezetett Sonder Einsatzkommando-ra, illetve annak mintegy 150 tagjára). Zsidótörvényt mindazonáltal nem fogadtak el, de erre nem is volt szükség: az 1920 és 1942 közötti 22 zsidótörvény után, a cselekvés meggyorsítása érdekében célszerűbbnek látszott a rendeleti intézkedés. Ezért - miközben az országba érkező német különítmény és a magyar belügyminisztérium tisztviselői kidolgozták a „végső megoldás” (Endlösung) menetét, azt megelőzően - a Sztójay-kormány rendeletek özönét zúdította a megfélemlített és már addig is jogfosztott zsidó lakosságra. A kormány 1944. március 22-ei megalakulása és augusztus 29-ei lemondása között összesen 429 rendeletet bocsájtott ki; közülük 85 minősült - Karsai László történész megfogalmazásában - „zsidó tárgyú rendeletnek.” Ezekben túlmenően számos körlevél, bizalmas rendelet, miniszteri leirat és egyéb közigazgatási intézkedés súlyosbította az üldözöttek helyzetét.

Melyek voltak ezek a gyorsan meghozott - súlyuknál, jelentőségüknél fogva meglehetősen heterogén - jogszabályok? Elsőként az 1944. március 29-én tartott minisztertanácsi ülésen rendelték el a zsidó tulajdonú gépkocsik bejelentési kötelezettségét, majd elkobzását. Hasonló módon jártak el a zsidók lakásaiban és üzleteiben felszerelt telefonkészülékekből (lásd lejjebb). Megtiltották, hogy zsidók dolgozzanak a közigazgatási apparátusban, megszüntették szín- és filmművészeti kamarai tagságukat, kizárták őket a sajtókamarából. Zsidó nem folytatható ügyvédi gyakorlatot. Ezek az intézkedések sok ezer munkahely megszűnését és ugyanannyi család megélhetési lehetőségének elvesztését jelentették. Több ezer, elsősorban vidéki keresztény lány állása szűnt meg azért, mert a falusi lányok erkölcsének védelmére hivatkozva megtiltották a 45 éven aluli, nem zsidó nők alkalmazását a zsidó háztartásokban. A következő hetekben e kezdeti lépést követően újabb és újabb rendeletek jelentek meg, amelyek lépésről lépésre szorították ki a zsidókat a társadalomból. Zár alá vették és elkobozták vagyonukat (lásd lejjebb), kiszorították őket az értelmiségi és művészeti pályákról. Zsidók nem járhattak többé a keresztényekkel együtt moziba, színházba, kitiltották őket a strandokról és a fürdőkből. Csökkentették élelmiszeradagjaikat: külön élelmiszerjegyet kaptak, és naponta csupán egy-két órán át volt szabad bevásárolniuk, nem utazhattak **szabadon** ^[3]. A pályaudvarokon a német megszállók segítségével felállított, *Hain Péter* ^[4] detektív főfelügyelő irányított politikai rendőrség állandóan razzizált, és százával tartóztatta le a zsidókat. A német megszállást követően megindultak a szövetséges légitámadások. A bombakárosultakat zsidóktól elvett lakásokba telepítették, ellátásukat viszont a lakóhelyüktől megfosztottaknak kellett megfizetniük.

Nem feladatunk, hogy a német megszállást követő hónapok zsidóellenes intézkedéseit és a közvélemény-formálás megannyi aspektusát bemutatassuk. Összességében csupán megjegyezzük, hogy a magyar jogalkotás mélypontját jelentő embertelen szabályok következtében a zsidótörvények hatálya alá eső több százezres tömeg tagjai másodrendű állampolgárokká lettek. A megfélemlített zsidó állampolgárokat április 5-től sárga csillag viselésére kötelezték. Jellemző módon a különféle mentesítések hatálya nem terjedt ki a vagyoni kérdésekre, s előfordult, hogy sárga csillagot ugyan nem volt köteles viselni az illető, a vagyonát a magyar állam mégis megkaparintotta. Lokális szinten az újonnan kinevezett főispánok pedig nemegyszer az említetteknek is embertelenebb rendeleteket hozhattak.

Végső fokon a két barát és kolléga: Adolf Eichmann és Endre László belügyi államtitkár döntöttek e megfélemlített, megnyomorított, megalázott, jogfosztott és kifosztott lakosság sorsáról. Ezután gördülékenyen indult meg 1944. április 16-án a vidéki zsidóság gettóba zárása, május 15-én pedig - az országban észak-keletről dél-nyugati irányba tartva - Auschwitz-Birkenauba deportálása.

A rablás tragikomikuma: Szöke Lajos rádióügye

Az alább közölt források *Szöke Lajos* budapesti lakos, nyugalmazott MÁV-főmérnök iratait tartalmazzák.

Szöke Lajos 1883-ban Szatmárnémetiben született, s élete jelentős részét itt élte le. A budapesti Műegyetem elvégzése után visszatért szülővárosába, családot alapított. Előbb a Vasbehazatal Rt., majd a MÁV alkalmazásában dolgozott, majd innen főmérnökként ment nyugdíjba. Kikeresztelkedett zsidó volt, egyike annak a mintegy 800 000 magyarországi, köztük körülbelül 200 000 Budapesten élő állampolgárnak, akik az 1938 és 1941 között kiadott zsidótörvények értelmében zsidónak minősültek. Szöke családjával (feleségével és két leánygyermekével) 1940 novembere után, ismeretlen időpontban költözött a fővárosba. 1944. április 15-ig a főváros II. kerületében, a Retek utca 17. 4. emeletének 1. számú lakásában lakott. De nem sokáig, mert a kanárisárga csillagot viselő lakókat - amint az alább közölt 1. számú dokumentum tanúskodik róla - április 24-én „a német katonai hatóságok” kilakoltatták őket, lakhelyül ugyanazon emelet 3. (véltőleg kisebb méretű) ingatlanát jelölték ki számukra. Ezt a lakást már két héttel sem „élvezhették,” néhány napon belül a IV. kerületi Harisbazar utca 5. harmadik emeletére költöztek. *Gerő Ágnes* lezármazott írásbeli közlése alapján tudjuk, hogy a Szöke-család ezúttal sem önként hagyta el lakását: az összeköltöztesékek miatt történt mindez, s barátjuk, *Mándy Stefánia* hívására költöztek új otthonukba. Ezt a házat később, 1944 júniusában csillagos háznak jelölték ki. (Érdekességként említhető, hogy e lakásban alakult meg 1945-ben az Európa Iskola, amiről Mándy Stefánia költőnő és fia, Tábor Ádám költő is megemlékezett). A család nem maradhatott új lakhelyén sem sokáig. A Sztójay-kormány által felállított Magyar Zsidók Központi Tanács (röviden: Zsidó Tanács) május 2-ai személyre szóló utasításában arról kapunk tájékoztatást, hogy lakását ki kellett ürítenie és „az ottmaradt holmikról szóló leltárt szíveskedjék beszolgáltatni.”

Szöke a 10 000 pengő feletti zsidó vagyon bejelentéséről és kötelező zár alá vételéről szóló, április 16-án kiadott 1600/1944. M. E. számú kormányrendelet értelmében már az első Retek utcai ingatlanban is leltárt készített, amit később a rendszeresített hivatalos formanyomtatványban is megtett. Ugyanezt volt köteles megtenni - tanuk aláírásával hitelesítve - június 22-én új lakására vonatkozóan is. Utóbbi leltára feltűnően hosszú, 11 - ceruzával sűrűn teleírt - oldal. Szöke Lajos összeírásai tipikusnak mondhatók: olyan kézzel, egyszerű lapokra írott feljegyzések, amelyek a lehető legapróbb részletekig tartalmazzák a tulajdonos ingóságait. Szerepelnek köztük bútorok, ékszerek, ruhák, evőeszközök, de az olyan kis értékű használati tárgyak is, mint a kézi mángorló, konyhakés, ruhakefe, tőkgyalu, cukorszóró vagy egy üveg levár, illetve a rádió.

Az erős akarátú, racionális gondolkodású Szöke Lajost talán semmi nem érintette olyan élenken, mint a zsidók rádió-beszolgáltatási kötelezettségét szabályozó, április 19-én kelt - 217.300/1944. K. K. M. számú - rendelet, amely 24 órán belüli beadási kötelezettséget írt elő a zsidók számára. (Megjegyzendő, és a már említett zavarodottságot, az egyes szaktárcaknak a zsidókérdésben megmutatózó sietségét mutatja, hogy a jogszabállyal szinte párhuzamosan két hasonló is megjelent). Így az a komikus helyzet állt elő, hogy amikor Szökéék a Retek utcában egyik lakásból a másikba kerültek, a rádió a leltárba vett egyéb tárgyakkal együtt ottmaradt, s a felszólítás dacára sem volt képes beszolgáltatni. Ez irányú, április 28-ai, a Magyar Királyi Postaigazgatóságon belül működő Rádióátvevő

Bizottságnak tett nyilatkozatát a precíz mérnökember a Postaigazgatóságnak is megküldte. Az ekkor már sokirányúan jogfosztott magyar állampolgárnak tehát azt kellett megmagyaráznia, hogy a hatóságok által előírt vagyonbejelentő leltárba miért került bele az 1934-ben használtan vásárolt, rövid hatósugarú, légoltalmi célból tartott rádiója. Ez láthatóan nem sikerült, és a Postaigazgatóság július 3-án kelt válaszlevelében kihágási eljárás terhe mellett 24 órát adott a kérdéses tárgy beszoállítására. Az külön mosolyt fakasztó körülménynek tekinthető, hogy a Postaigazgatóság májusban Szőke Lajos rádióengedélyét egyébként is visszavonta, mert „a visszacsatolt területen a megszállás alatt tanúsított magatartása alapján való kivételezettségét megfelelően nem igazolta.” Pedig a „megfelelő igazolást” Szőke már április 9-én sietett a Postaigazgatóságnak prezentálni, annál is inkább, hiszen szülővárosában és Kolozsvárott 1919-ben a román megszállás idején a magyar állam iránt tanúsított hűsége miatt épp ellenkező megítélés járt volna számára. Ebben a dokumentumban egyebek között, hiteles tanúk megnevezésével beszámolt arról, hogy 1919-ben Kolozsváron sosem tett a román államnak hűségnyilatkozatot, sőt, mint MÁV fűtőház-vezető, az irányítása alatt álló személyzetnek ugyancsak nem engedte meg. Mindezekért a nagyszebeni hadbíróóság 1919. április 7-én letartóztatta, és hat hónapos börtönbüntetésre ítélte, ahonnan október 5-én szabadult. Szőket ezután a román rendőrség éveken át megfigyelte, zaklatta, tartózkodási helyét el nem hagyhatta. Hazaszeretetről tanúskodik végül a tény, hogy a retorziók dacára a szatmárnémeti Magyar Pártnak „mindvégig,” azaz Kárpátalja 1939. márciusi visszacsatolásáig tagja volt.

Persze 1944 tavaszán, a Sztójay-kormány zsidókat érintő jogfosztásakor mindez már mit sem számított. Még akkor sem, ha csupán egy 10 éves otthoni rádiókészülék beszoállításáról volt szó. A zsidóellenes jogszabályok sötét foltként lebegtek a hazai izraelita és kikeresztelkedett, mégis zsidónak minősülő keresztény családok felett. A fentiekben említett rádióügy és a megalázó magyarázkodás hiteles tükre a hazájukhoz hű, egyszerű zsidó és kereszténnyé lett zsidó származású állampolgárok és a német megszállás utáni szélsőjobboldali Sztójay-kormány 1944 tavaszi viszonyának.

Források

1. Szőke Lajos nyilatkozata a budapesti II. kerületi Retek utca 17. szám alóli kilakoltatásáról és ingóságai zár alá vételéről továbbá lakásváltozásáról, a budapesti II. kerületi Retek utcából 17. 4. emelet 1. szám alóli a Retek utca 17., 4. emelet 1. szám alá költöztetéséről. – 1944. április 28.
Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 17. 15.

---

2. Lakásváltozási bizonylat Szőke Lajos részére a budapesti II. kerületi Retek utca 17., 4. emelet 1. szám alóli a Harisbázár utca 5. szám alá költözéséről. – 1944. április 28.
Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 17. 14.

---

3. Szőke Lajos lakásleltára(i) a Budapest, II. kerületi, Retek utca 17. szám alatti ingatlanban hagyott használati tárgyokról. – 1944. április 15.
Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 17. 13.

---

4. Szőke Lajos bejelentő nyilatkozata az 1600/1944. M. E. számú rendelet alapján a zsidó vagyonáról, aláírással. – d. n.
Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 17. 16.

---

5. Szőke Lajos lakásleltára házi ingóságairól (Budapest, IV. kerület, Harisbazar utca 5. szám). – 1944. április 24., 11 kéziratos füzetlap.
Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 17. 20.

---

6. Szőke Lajos levele a M. Kir. Postaigazgatóságnak. Ebben leírja, hogy a kilakoltatás miatt nem tud eleget tenni bejelentett rádiója beszoigáztatásának.
– 1944. április 24., 11 kézirásos füzetlap.
Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 17. 17.

---

7. Az M. kir. Postaigazgatóság levele Szőke Lajosnak bejelentett rádiókészüléke beszoigáztatásának igazolásáról. – 1944. július 3.
Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 17. 21.

---

8. M. kir. Postaigazgatóság levele Szőke Lajosnak rádióengedélye visszavonásáról és a készülék kötelező beszolgáltatásáról – 1944. május 13.

Jelzet: *Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 17. 19.*

---

9. Szőke Lajos kérvénye a M. Kir. Postaigazgatóságnak a rádió-beszolgáltatás elengedéséről a kolozsvári román megszállás alatti ellenállása miatt. – 1944. április 9.

Jelzet: *Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 17. 11.*

---

10. A Magyar Zsidók Központi Tanácsának felszólítása Szőke Lajos részére a kiűrtett lakásban maradt ingóságokról készült leltár beszolgáltatásáról a Síp utca 12. szám alatti irodába. – 1944. május 2.

Jelzet: *Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013. 17. 18.*

Címkék:

[Horthy Miklós](#) ^[5]

[Sztójay Döme](#) ^[6]

[Imrédy Béla](#) ^[7]

[Eichmann](#) ^[8]

[SS](#) ^[9]

[Auschwitz](#) ^[10]

[zsidótörvények](#) ^[11]

[zsidó vagyon](#) ^[12]

[holocaust](#) ^[13]

[Holokauszt Emlékközpont](#) ^[14]

Kiadás: 14. évfolyam (2014) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/a_zsidorendeletek_hatasa.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/a_zsidorendeletek_hatasa.html

[2] http://www.holokausztmagyarorszagon.hu/index.php?section=1&type=content&chapter=2_3_3

[3] http://www.holokausztmagyarorszagon.hu/index.php?section=1&type=content&chapter=4_1_4

[4] <http://www.hdke.hu/tudastar/enciklopedia/hain-peter>

- [5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/horthy-miklos>
- [6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sztojay-dome>
- [7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/imredy-bela>
- [8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/eichmann>
- [9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ss>
- [10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/auschwitz>
- [11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zsidotorvenyek>
- [12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/zsido-vagyon>
- [13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/holocaust>
- [14] <https://www.archivnet.hu/cimkek/holokauszt-emlekkozpont>